

РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертацията на **Иван Георгиев Колев**

на тема: „*Битие и възможност. Опит за екзистенциална антропология*”

за защита на ОНС „доктор” пред научно жури

в СУ „Св. Кл. Охридски”

от проф. дфн Валентин Канавров

Дисертацията е в обем от 233 стр., вкл. приложения и библиография. Текстът на дисертацията е 203 стр. Приложенията са две: първо, изложение на структурата на текстовете на Шелер от неговия проект за философска антропология и, второ, библиография на съвременни издания, преводи и коментари на Аристотеловата „*За душата*”. И двете приложения са ценни не само в теоретично отношение относно концептуализирането на философската антропология, но и в контекста на преподаването. Цитираната и използваната литература е внушителна като обем, релевантна на съдържанието на дисертацията и напълно достатъчна в информационно и херменевтично отношение. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем 22 стр., стриктно следва структурата на дисертацията и напълно възпроизвежда нейното съдържание. В автореферата коректно са отразени приносните моменти в дисертацията. Съпътстващите документи са пълни в претенцията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата.

Дисертацията има приносен характер най-общо по три посоки: първо, концептуална енциклопедичност в смисъла на херменевтична изчерпателност и дискурсивна достатъчност; второ, теоретична примордиалност и фундаменталност; трето, детайлна разработеност на програма за философска антропология. Не казвам теория, а програма, защото теорията изисква отделни монографични разработки на всеки един от поставените и архитектурно структурирани в дисертацията проблеми.

Идеята и хоризонтът на тезата на дисертацията са детайлно осмисляне на въпроса за философската антропология и нейното теоретизиране. Аз никога не съм ценял натрапчивото подчертаване на актуалността на философската проблематика, разбрана като „злободневие,” защото във времево-херменевтичен смисъл същинската философия е перманентно актуална, а в пространствено-херменевтичен смисъл тя е „вечна”. Но в случая задължително следва да се отбележи, че именно преплитането на антропологията и етиката днес съставлява ядрото на континенталното философстване – както в неговите принципизации, така и в неговите „пост” проекции. В това отношение дисертантът наистина се впуска в същинското философстване. Доколкото го познавам, не смятам, че това е плод на случайност или влияние на външен фактор. А доколкото съм проследил една значителна част от философските дисертации през последните 15 години, все повече се убеждавам, че дори самото заниманието с фундаментална философия е вече философски принос. При колегата Колев това занимание е увенчано с няколко наистина значими резултата.

Важен момент е методологическата рефлексия върху авторския подход. Дисертантът контаминира два подхода: солитерен и конверсативен; другояче те могат да се назоват: първо лице единствено число и диалогов. Точно тук е първата ми забележка. Каква е гаранцията, че откъм себе си и откъм моите разговори може да се стигне до теоретична, респ. дисциплинарна философия? Възможните отговори, че философията е в мен, че тя кристализира в разговора и др. под. са наивни. В този случай всеки човек е философ и всеки разговор може да стане от само себе си философски. Вероятно в това има доза екзистенциална истина, но до формалната, съдържателната и битийната истина едва ли се стига само с разговори. Другата посока е, че теоретичната философия днес е анахронизъм, а самото философстване е задълбочен разговор на абстрактни теми. Дисертантът подминава тези „телевизионни истини” и либерални клопки, като избира четирима пътеводители-събеседници: Аристотел, Шелер, Хайдегер и Рикъор. Едва ли може да се направи по-добър

избор, въпреки че тук конверсативният подход е отчайващо безпомощен, а солитерният – непреодолимо догматичен. Тяхното събиране ведно задава една дискурсна отправност на философстването, което, кой знае защо, не търси по-строги или по-устойчиви методологии. Но отвъд неясното съчетаване на солитерност и конверсативност Колев много точно се насочва към „метафизично изграждане на хоризонт” и „феноменологично-херменевтично тълкуване” (с.8). Така нещата си идват на мястото, като никой не се задълбава във въпроса как Аз-ът и диалогът стигат до тях. Впрочем основният методологически момент, който би гарантирал успешност на начинанието, е иновативната динамика на концентричното и ексцентричното разгръщане на проблематиката. Точно в тази динамика дисертантът успява напълно. Неговата идея е теоретизирането на екзистенциална философска антропология чрез „срещу и по времето” кръстосаните метафизика и херменевтична антропология (с.9). Замисълът е великолепен и определено иновативен. Веднага следва да се подчертае действително следваната от дисертанта методология на конституиране на философската антропология, но на основата на понятието човешко съществуване и човешка същност, отправено към темата „съществуване”. Ето този тип философстване върху тънката, но трудно постижима граница на основанието, хоризонта и феномена, което (философстване) при това активно търси адекватни методологии и техники на трансцендентализиране, не може да не успее. Затова по-горе казах, че последователното промислено занимание с фундаментално философстване е обречено на успех. Ала индивидуалният път до него е дълъг и труден. Радвам се, че дисертантът го е изминал. Затова упрекът, че е закъснял с дисертацията, едва ли е уместен, макар клавиатурата солитерно да го изписва сама.

Същинският текст на дисертацията е структуриран в увод, три раздела и заключение. Първият раздел теоретизира метафизичното място на човека. Тук впечатлява анализата на Волфовата философия. Този почти непознат не само у нас философ има неопенимо място в новоевропейското структуриране на науките и, най-вече, в неговото метафизическо обосноваване. Обичайното

пропускане на Волф в подобни анализи ги обезличава чувствително. Радостно е, че Колев не допуска подобни пропуски. Акцентираната по-горе енциклопедичност на неговото изследване не се проявява в безкрайно изброяване или натрупване на информация, а точно в такива ключови за концепта моменти като евристичното осмисляне на Волфовата философия. Единственият въпрос тук е дали Волф не трябва да бъде почетен и въздигнат като един от пътеводителите-събеседници на дисертанта? И ако задълбаването в Суарес и Св. Тома е повече дисциплинарно и препоръчително за изчерпване на теоретизацията, то именно през и чрез Волф онтологично „изплува” посибилизмът. Дисертантът не пропуска в този пункт задължителните анализи на Хайдегер, Кузански и Аристотел и откроява абсолютното като *Posse*. Това е Архимедовата точка за осмисляне същността на човека. Точката е по-скоро „пръстен на всички пръстени” (Ницше), който трябва затварящо да отвори концепта за питания от рода за човешката нефиксираност, безродовост и пр. Така Колев стига до по същество приносната теза за човека като „*analogia possibilis* на Абсолюта” (с.61). Тя е модално-екзистенциална и в този смисъл много по-освобождаваща същността на човека от всяко „предметно” определение. Нека обаче бъде ясно: тази възможно най-силна, най-открита и най-свободна позиция за осмисляне на същността на човека през метафизирането на възможността – позицията е по-силна и от битийната, и от познавателната, - изисква адекватен схематизъм или/и адекватна топология. Първият носи опасностите на произволното или насилственото функционализиране, а втората - тези на калейдоскопа. Посочените опасности обаче могат да бъдат медиирани и преодолени. Но ако не се тръгне по някой от тези пътища, авторовата позиция би се доближила до догматизма и идеологията. Вече сме им сърбали инката. Май остана още само утайката. Впрочем дисертантът предприема един красив пирует („исторически екскурс”) през Шелинг към бездната на отношението Кант-Хайдегер, за да покаже път към пренамиране именно на антропологическото обяснение на метафизическата двумерна съналичност на възможно-действително (с.62-79).

Той посибилистки интерпретира съществуването като със-ще-стиване (с.78), за да покаже екстатичното естество на екзистенциалната възможност като същност на човека.

Рецензентските очаквания спрямо втория раздел „Генезис и конституиране” са по посока на трансцендентализиращата методология или замеждващата топология. По изкусен начин Колев ги единява херменевтично, като се насочва към началата на философската антропология, преминава през няколко етапа и достига до нейната изчистена понятийност. Решението е подчертано приносно, но поражда един въпрос, разгърнат в няколко питання. Дали всяко философско занимание с човека е философска антропология? Дали в контекста на метафизиката антропологическата проблематика може да бъде концептуално водеща? Що е то парадигмализиране на философската антропология? Колев си дава много ясна сметка за тези въпроси, обособява три фази на генезата на парадигмата философска антропология, които нарича „формиране на традицията” и коментари, дисциплинарна еманципация и „утвърждаване на философската антропология като философска парадигма и дисциплина през 20-ти век” (с.80-81). Но въпреки това защитава тезата, че Аристотел слага началото на философската антропология. Безспорно това е така, но в един по-широк смисъл. По-строго погледнато, като че ли едва в и след пороите на нихилизма през 19-и век философската антропология се обособява парадигмално, като обаче тази парадигмалност е подчертано онтологично плуралистична, т.е. принципно различна от монологичната монистична метафизика на Новото време. Ала този проблем е по-скоро семинарен, а не толкова за жанра рецензия. Все пак следва да се признае, че откъм собствената му концепция за фундаментализиране на посибилизма, дисертантът е безспорно коректен по отношение на пространствено-времето обтягане на схващането за „формиране на традиция”. Той отново демонстрира завидна концептуална енциклопедичност, исторически експлицира невероятното по същество антропологическо преплитане между философия, медицина и поезия и настоява, че антропологическият обрат е извършен в

средата на 18-и век. Привежда десетки примерни, т.е. откъм и според антропологическата мяра доказателства и утвърждава възникването на философската антропология през 1928 г. с познатите книги на Шелер и Плеснер. Все пак не пропуска в отделни параграфи внимателно и изчерпателно да проучи контекстите, основанията, основателите, непосредствените продължители, интерпретаторите, ограниченията и скепсиса спрямо радикализирането на концепта.

Третият раздел на дисертацията е посветен на човешките модалности. Той има архитектурен замисъл и изпълнение. В характерен метафизико-енциклопедичен стил Колев започва с Аристотеловата „*За душата*” в качеството ѝ на пътеводител и с концептуално-методологическото разграничаване между способности, модуси и модалности. Както вече споменах, „малката” Аристотелова книжка има особена стойност за изследването. Дисертантът се позовава на Хегел, който ѝ отрежда да е „все още най-ценното или единственото представляващо спекулативен интерес произведение по този предмет”. Колев предприема „бавно тематично вчитане в темите на Аристотел”, което нарича „интерпретиращ принципно-структурен коментар с вариации и продължения” (с.125), за да потърси опора за собствения си възглед. Впрочем с помощта на Аристотел той опипва „почвата” за трансцендентализиране на модалната си метафизическа теза за същността на човека като битие-възможност. Как? Като представя модалността като можещо интенциониране в преход към интенционална екзистенция. Способността като решение е „класически” схематизъм (в смисъла на Кант) от най-висша проба, защото елегантно загърбва абстрактните операционализъм, функционализъм и инструментализъм чрез „автономен основен начин на посибилзация”. Способността е способ, но, както казва дисертантът, с био-произход. Това „био” обаче е издигнато като „-ност”, т.е. като човешки призната и узаконена в езика универсална фиксация на овъзможняващия преход. По този начин Колев осъществява трансценденталната задача. Останалото е въпрос за педантизъм, информираност и сръчност. Той е доказал, че ги притежава обилно.

Демонстрира ги напр. чрез формулиране на собствена етическа апелация и собствен морален императив (с.131), чрез антропологична анализа на чувствата, емоциите, паметта, спомените, фантазията, въображението. Не мога обаче да не отбележа, че акцентирането на антропологическия модус на времето в отношението памет-спомен-време ми изглежда некохерентен или поне някак несъразмерен по отношение на огромния метафизичен и феноменологичен потенциал на времето. Вероятно антропологическата ми чувствителност изневерява в този пункт. Но пък дистинктивното разчепкване на фантазията и въображението са наистина на ниво. Искаше ми се по-ярко да личи типиката на връзката с основната теза (това донякъде е направено през Хайдегер), стига това да не се възприема като прекомерна рецензентска претенция.

Самооценката на приносните моменти в дисертацията е коректна. Те са групирани в 5 пункта. Приносите експлицират синоптичната реконструкция на генезата и развитието на философската антропология в нейните основни възгледи и систематични разгръщания и, най-вече, смисъла и интерпретативните хоризонти на посибилисткия възглед за същността на човека.

Дългата издателска и редакторска практика на колегата Колев личат в дисертацията – в нейната промисленост, подреденост, изчистеност. И във философския език. Точен, ясен, аналитичен. Вероятно владеенето на няколко чужди езика също си е казало думата.

Като забележки, препоръки и неучастия бих посочил следното. Надали Фихтевата философия е образец на солитерен подход, въпреки че тя принципира и фундаментализира Аз-а (с.5). Не е ли по-добре, а и съгласно дисертационната теза, заглавието да е „Възможност и битие”, а не „Битие и възможност”? Този въпрос получи отговор на вътрешната защита, но остава актуален относно задължителната публикация на текста. Методологическият реверанс към постмодерна, изразен в прегръдката между солитерния и конверсативния подход, не е ли прекалено нисък и впрочем изцяло излишен поклон, още повече при напълно резонното от гледище на Европейската

философия дисциплинарно осмисляне на философската антропология? Не зная защо, но се стъписвам пред термина „биоморфно” (с.140). Формата е изконна човешкост, най-човешкото в конститутивната онтологизираща дейност на човека, а в теоретизирането на антропологията тя е родствена на посибилизма в примордиален смисъл.

Техническите бележки към дисертацията, които направих на вътрешната защита, са изчистени. Остава една – не разбирам защо имената на близките по много измерения спрямо антропологията Шелер и Плеснер са изписани на различни езици: Шелер - на кирилица, Плеснер – на латиница. Бележката важи и за редица други имена.

Нямам принципни несъгласия с постановките на дисертацията.

Нямам съвместни публикации с докторанта.

Заключение: като имам предвид фундаменталната типика на теоретизираната философска проблематика, приносните резултати на докторанта в хоризонта на континенталното философстване и подчертаната релевантност на текста за университетски четения по философска антропология убедено и категорично предлагам на уважаемите колеги от научното жури по защитата на дисертацията на Иван Колев на тема: *„Битие и възможност. Опит за екзистенциална антропология”* да я гласуват за успешно защитена.

София, 28. 06. 2011 г.

.....

(проф. дфн В. Канавров)